

ХУДУДЛАРДА САНОАТ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ

Ниёзова Умида Тўлқин қизи

Қарши шаҳри 22-умумтаълим мактаби математика ўқитувчиси, Ўзбекистон

Кириш

Глобал иқтисодиётда саноат соҳаси ҳар қандай давлат тараққиётининг асосий устуни сифатида намоён бўлади. Бугунги кунда мамлакат иқтисодий барқарорлиги, аҳоли турмуш даражаси, ички ва ташқи бозорларда рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқариш кўп жиҳатдан саноат тармоқларининг ҳолати ва ривожланиш суръатлари билан белгиланади. Шу нуқтаи назардан ҳудудларда саноат соҳасини ривожлантириш нафақат иқтисодий самарадорликни оширишга, балки ижтимоий барқарорликка ҳам таъсир кўрсатади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан қабул қилинаётган иқтисодий ислохотлар дастурларида ҳудудий саноатни кенг ривожлантириш, кичик саноат зоналарини ташкил этиш, эркин иқтисодий зоналарни кенгайтириш, маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш устувор йўналишлардан бири сифатида белгиланган. Шунингдек, мамлакатимизнинг турли минтақалари табиий ресурслар, транспорт-логистика имкониятлари, меҳнат салоҳияти ва географик жойлашуви билан бир-биридан фарқ қилади. Бу эса ҳар бир ҳудудда саноатнинг ривожланиш хусусиятларини алоҳида ўрганиш зарурлигини кўрсатади.

Асосий қисм**1. Ҳудудларда саноат ривожланишининг объектив омиллари**

Ҳар бир ҳудуд иқтисодий ривожланишда муайян устунликларга эга бўлади. Масалан, Қашқадарё вилоятида газ-кимё тармоғи етакчи ўрин тутса, Навоий вилоятида тоғ-кон ва металлургия соҳалари ривожланган. Фарғона водийсида эса нефтни қайта ишлаш, енгил ва озиқ-овқат саноатига ихтисослашув кузатилади. Бу ҳолат ҳудудий ресурслардан самарали фойдаланиш ва тармоқлар диверсификациясини таъминлаш зарурлигини англатади.

Бундан ташқари, саноатнинг ҳудудий ривожланиши қуйидаги омиллар билан белгиланади:

- табиий ресурслар захираси;
- меҳнат салоҳияти ва демографик кўрсаткичлар;
- транспорт ва логистика тармоқларига яқинлик;
- маҳаллий бозор ҳажми ва ташқи бозорларга чиқиш имконияти;
- давлат томонидан берилаётган имтиёз ва преференциялар.

2. Диверсификация ва саноат сиёсатининг йўналишлари

Минтақавий иқтисодий хавфсизликни таъминлаш учун саноат тармоқларини диверсификация қилиш жуда муҳим. Агар ҳудуд фақат битта ёки иккита тармоққа ихтисослашса, ташқи бозордаги ўзгаришлар ёки табиий ресурслар танқислиги унинг иқтисодий барқарорлигига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Шу боис ҳозирги кунда Ўзбекистонда саноат тармоқлари диверсификациясига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ҳукумат ташаббуси билан ташкил этилган **эркин иқтисодий зоналар** (Навоий, Жиззах, Ангрен ва бошқалар) ҳудудларда янги ишлаб чиқариш қувватларини йўлга қўйиш, хорижий сармояларни жалб қилиш ва инновацион технологияларни жорий этишга хизмат қилмоқда. Шунингдек, кичик саноат зоналари маҳаллий тадбиркорлар учун қўшимча имконият яратмоқда.

3. Инновация ва рақамли технологиялар аҳамияти

Ҳозирги босқичда саноатни ривожлантириш инновация ва рақамли технологиялардан узоқлашиб бўлмайди. Яъни, ҳудудларда замонавий ишлаб чиқариш жараёнларини йўлга қўйиш, рақамли бошқарув тизимларини жорий этиш, "индустрия 4.0" тамойилларига асосланган автоматизация ва роботлаштириш жараёнларини ривожлантириш муҳим аҳамият касб этади.

Масалан, Навоий вилоятидаги ер ости ресурсларини қайта ишлаш жараёнларида автоматлаштирилган назорат тизимлари қўлланилмоқда. Фарғона вилоятида эса нефть қайта ишлаш корхоналарида замонавий экологик тоза технологиялар жорий этилмоқда. Бу тажрибалар ҳудудларда инновацион саноат сиёсатини самарали ташкил қилиш зарурлигини кўрсатади.

4. Саноатнинг ижтимоий-иқтисодий таъсири

Ҳудудларда саноат ривожланиши аҳоли турмуш даражасига тўғридан-тўғри таъсир қилади. Аввало, саноат корхоналари янги иш ўринлари яратиш орқали аҳоли бандлигини таъминлайди. Иккинчидан, маҳаллий бюджетга тушумлар ортиб, ижтимоий инфратузилма — йўл, мактаб, шифохона ва бошқа объектларнинг ривожланишига ҳисса қўшади.

Бироқ саноат ривожининг экологик оқибатлари ҳам мавжуд. Айрим ҳудудларда чиқиндиларнинг кўпайиши, ҳаво ва сув ифлосланиши кузатилиши мумкин. Шунинг учун барқарор ривожланиш тамойилларига асосланган ҳолда саноатни йўлга қўйиш — асосий вазифалардан биридир.

Хулоса

Юқоридаги таҳлиллardan кўриниб турибдики, ҳудудларда саноат соҳасини ривожлантириш иқтисодий барқарорлик, ижтимоий фаровонлик ва мамлакатнинг ташқи бозорлардаги рақобатбардошлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади. Ҳар бир ҳудуднинг табиий ва иқтисодий ресурсларидан оқилона фойдаланиш, саноат тармоқларини диверсификация қилиш, инновация ва рақамли технологияларга асосланган ишлаб чиқариш жараёнларини йўлга қўйиш орқали барқарор ривожланишга эришиш мумкин.

Шу билан бирга, саноат ривожланиши жараёнида экологик муаммоларни ҳал қилиш ва аҳоли манфаатларини таъминлаш устувор вазифа сифатида қаралиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг иқтисодий ислохотларга оид фармон ва қарорлари.
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари.
3. Каримов И.А. "Ўзбекистон иқтисодиётининг истиқбол йўналишлари". – Тошкент, 2019.
4. Жўраев Ш., Рахимов А. "Минтақавий иқтисодиёт ва саноат сиёсатининг замонавий йўналишлари". – Тошкент, 2021.
5. Porter M. *The Competitive Advantage of Nations*. – New York: Free Press, 1990.
6. Todaro M.P., Smith S.C. *Economic Development*. – Pearson, 2015.